

4. ULUSAL AÇIK ERİŞİM ÇALIŞTAYI ANKARA BİLDİRGESİ (19-21 Ekim 2015)

4. Ulusal Açık Erişim Çalıştayı (AE2015) Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu (ANKOS), Hacettepe Üniversitesi (HÜ) ve İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü'nün (İYTE) işbirliği ile 19-21 Ekim 2015 tarihlerinde TÜBİTAK'ın ev sahipliğinde Ankara'da yapıldı. Çalıştayda "açık bilim" ve "açık erişim" kavramları ile kamu kaynaklarıyla desteklenen bilimsel yayın ve verilere kurumsal arşivler aracılığıyla ücretsiz açık erişim sağlamak için gereken politika, strateji, mevzuat, standart ve alt yapılar tartışıldı. Yerli ve yabancı konuşmacıların katkılarıyla gerçekleştirilen çalıştaya üniversitelerden, kamu kuruluşlarından, mesleki derneklerden ve yayıncılık sektöründen 380 delege katıldı.

TÜBİTAK Başkanı Sayın Prof. Dr. **A. Arif ERGİN** çalıştayı açış konuşmasında, açık bilim ve açık erişimin toplumun tüm kesimlerine bilimsel çalışmalara katılma fırsatı sağladığını ve "vatandaş bilimi"nin (citizen science) ulusal politikalar ve alt yapılarla desteklediği takdirde kamu kaynaklarıyla yapılan bilimsel araştırmalardan üretilen yayın ve verilere erişim sorununu ortadan kaldıracığını vurguladı. Her yıl yayımlanan iki milyon makalenin %15'inin açık erişim olduğunu kaydeden Prof. Ergin, TÜBİTAK'ın **DergiPark** projesiyle 156 bin makaleyi ücretsiz tam metin erişime açtığını ve yüksek enerji fiziği yayınlarına açık erişim sağlayan SCOAP3 Konsorsiyumunu desteklediğini bildirdi. Türkiye'de açık bilim ve açık erişim politikalarının yokluğuna ve alt yapı eksikliklerine dikkat çeken Prof. Ergin, bu eksiklikleri gidermek için 2015 yılında TÜBİTAK bünyesinde **Ulusal Açık Bilim Komitesi**'nin kurulduğunu ve yakın gelecekte uygun bir TÜBİTAK destek programı seçilerek bir açık erişim pilot uygulaması başlatılacağını duyurdu.

AE2015 4. Ulusal Açık Erişim Çalıştayı Düzenleme Komitesi'nce hazırlanan aşağıdaki açık bilim ve açık erişim bildirgesinin bilim ve teknoloji politikalarını geliştiren karar vericiler, araştırmaları destekleyen ve araştırma yapan kurumlar, araştırmacılar, çalıştaya katılan delegeler ve kamu oyuyla paylaşılmasına karar verildi.

"**Açık bilim**" araştırma çıktılarına (bilimsel yayınlar ve veriler) ve süreçlerine herkesin serbestçe erişimini ve bu çıktıların ortak çalışma yapmak için kullanım, dağıtım ve üretimini kolaylaştıran bir bilim uygulamasıdır. "**Açık erişim**" ise kamu kaynaklarıyla üretilen bilimsel yayınların tam metinlerine ve verilerine ücretsiz erişim sağlamak ve bu yayın ve verileri değişik amaçlarla kullanmak olarak tanımlanmaktadır. Açık erişim **Avrupa Birliği** (AB) ve **Avrupa Komisyonu**'nun (AK) öncelikli konularından biridir. 2014-2020 yıllarını kapsayan çerçeve programında (**Ufuk 2020**) AB fonlarıyla desteklenecek araştırmalardan üretilen yayınlara açık erişim zorunludur. Ufuk 2020 çerçevesinde araştırma verilerine açık erişim sağlamak için halen bir pilot proje yürütülmektedir. Çeşitli ülkelerde araştırma çıktılarına açık erişim sağlamak için yasal düzenlemeler yapılmış, birçok fon sağlayıcı kurum ve araştırma yapan kuruluş bu doğrultuda kendi açık erişim politikalarını oluşturmuşlardır. Halen bu politikaların Ufuk 2020 Açık Erişim Politikasına uygun hale getirilmesi ve açık erişim alt yapısının geliştirilmesi için Türkiye'nin de ortak olduğu AB destekli projeler (**PASTEUR4OA** ve **OpenAIRE**) yürütülmektedir.

Türkiye'de ise açık bilim ve açık erişim konuları henüz üst düzeyde (Başbakanlık, bakanlıklar, vd.) kapsamlı bir biçimde ele alınmamış, kamu kaynaklarıyla yapılan araştırmaların çıktılarına açık erişime olanak sağlayan fon sağlayıcı kurum politikaları geliştirilmemiştir. Türkiye, OECD'nin "**Kamu Destekli Araştırma Verilerine Erişim Bildirgesi**"ni 2004 yılında imzalayan ilk 30 ülkeden biri olmasına karşın bu alanda pek bir gelişme kaydedilememiştir. TÜBİTAK, Yükseköğretim Kurulu (**YÖK**), üniversiteler ve araştırma kurumları bu konularla ilgili politikaların belirlendiği Bilim Avrupa (**Science Europe**), Avrupa Güncel Araştırma Bilgi Sistemleri (**EuroCRIS**) gibi oluşumlarda henüz yeterince temsil edilmemektedir. Geçen yıl YÖK tarafından başlatılan akademik arşiv projesi (**YAAP**) çerçevesinde birçok üniversite kendi açık arşivini kurmuş olmasına karşın Ufuk 2020 açık erişim politikasıyla uyumlu daha güçlü açık erişim politikalarına ihtiyaç bulunmaktadır. TÜBİTAK kendi açık arşivini kurmak ve diğer kurumsal arşivlerin içeriğini harmanlamak için çalışmalara başlamıştır. Bu çalışmaların Türkiye'de araştırma verilerini de içeren, standartlara uygun ve birlikte çalışabilir bir açık bilim ve açık erişim alt yapısının kurulmasına katkıda bulunması beklenmektedir. Bu yönde yapılacak düzenlemelerin ülkemizin **Avrupa Araştırma Alanı** ile bütünleşme çabalarını ve Ufuk

2020 araştırma fonlarından maksimum düzeyde yararlanılmasını olumlu yönde etkileyeceği unutulmamalıdır. Bu nedenle aşağıdaki önerilerin ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından mümkün olan en kısa zamanda uygulamaya geçirilebilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır:

- Açık bilimi ve kamu kaynaklarıyla desteklenen araştırmalardan üretilen yayınlara ve verilere açık erişimi desteklemek için ulusal düzeyde ve AB mevzuatıyla uyumlu yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
- Araştırma desteği sağlayan TÜBİTAK ve YÖK gibi kurumlar ile üniversiteler kendi açık erişim politikalarını geliştirmelidir. Açık erişim politikaları zorunlu ama özendirici olmalı ve alt yapı, eğitim, makale işlem ücretleri gibi kolaylaştırıcılarla desteklenmelidir.
- Üniversite ve araştırma kurumlarının mevcut politikaları daha da güçlendirilmeli ve **Ufuk 2020** açık erişim politikasıyla uyumlu hale getirilmelidir.
- Bilimsel yayınları ve verileri kurumsal arşivler aracılığıyla toplamak, düzenlemek, harmanlamak ve ücretsiz erişime açmak için uluslararası standartlara uygun (OAI-MPH, CERIF, vd.) ve birlikte çalışabilir bir açık bilim ve açık erişim alt yapısı kurulmalıdır.
- Açık erişim alt yapısında **araştırmacı numarası** (örneğin, ORCID) ve **proje numarası** yayınların görünürlüğünü artırmak ve birlikte çalışabilirliği sağlamak için kullanılmalıdır.
- Mevcut kurumsal arşivlerin Avrupa açık erişim ve araştırma alt yapısıyla (**OpenAIRE**) bütünleşme çabaları **açık kaynak kodlu** uygulamalara öncelik verilerek hızlandırılmalıdır.
- Araştırma projelerinin çıktılarının (yayımlar ve araştırma verileri) kurumsal arşivlerde depolanması ve erişime açılması araştırma desteği alabilmenin bir ön koşulu haline getirilmeli ve araştırma değerlendirme süreciyle ilişkilendirilmelidir.
- Açık erişim politikalarına uyulup uyulmadığı fon sağlayıcı kurumlar ve üniversiteler tarafından izlenmelidir.
- Açık erişim yayın giderleri proje desteğinden ödenebilmeli, bu giderler TÜBİTAK Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (**ULAKBİM**) ve **ANKOS**'un yayıncılarla yaptığı lisans anlaşmalarına yansıtılmalıdır.
- Hakem denetiminden geçerek yayına kabul edilmiş makalelerin yazar kopyaları üst verileri (metadata) ile birlikte ivedilikle kurumsal arşivlerde depolanmalı, bu yayınların üst verileri hemen, tam metinleri ise yayıncıların açık erişim politikaları da dikkate alınarak herkesin erişimine açılmalıdır.
- Kurumsal arşivler **araştırma bilgi sistemlerinin** merkezinde olmalı, bilimsel yayınları, verileri ve yazılımları içeren bu arşivlerin içeriği harmanlanmalı ve yedeklenmelidir.
- **Telif hakları mevzuatı** açık bilim, açık erişim, araştırma verileri, metin ve veri madenciliğini de içerecek şekilde gözden geçirilmelidir.
- Kamu kaynaklı araştırmaların çıktılarında açık erişim sağlamak için **Creative Commons (CC-BY)** lisansı kullanılmalıdır.
- Politika yapımcıların, araştırmacıların ve bireylerin açık bilim ve açık erişim farkındalığını artırmak için girişimlerde bulunulmalıdır (afiş hazırlanması, eğitim verilmesi, vd.).
- Bilimsel bilgilere erişimi nispeten daha zor olan **meslek odaları**, küçük ve orta ölçekli işletmeler (**KOBİ**'ler) ve **endüstriyel kuruluşlar** da açık bilim ve açık erişimin paydaşları olarak görülmelidir.

Kamu oyuna saygıyla duyurulur.

İletişim için:

Prof. Dr. **Yaşar Tonta**
PASTEUR4OA Projesi Türkiye Koordinatörü
Hacettepe Üniversitesi
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
Tel. 312 297 82 04
E-posta: yasartonta@gmail.com

Gültekin Gürdal
OpenAIRE Plus Projesi Türkiye Koordinatörü ve
ANKOS AEKA Koordinatörü
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü
Kütüphane ve Dokümantasyon Dairesi
Tel. 232 750 63 31
E-posta: gultekin.gurdal@iyte.edu.tr